G. G. NEAMȚU

ACORD ADJECTIVAL SAU FLEXIUNE CAZUALĂ SIMULTANĂ „ATIPICĂ”?

Doamnei prof. univ. dr. Carmen Vlad
la 80 de ani

0. Un statut mai puțin obișnuit din punct de vedere semantic, morfologic şi ca organizare relațional-sintactică au sintagmele subordonative formate dintr-un substantiv din sfera semantică a adresării (= termenii de politețe *domn*, *doamnă*, *domnişoară* şi, în parte, *tovarăş*, *tovarăşă*) şi, pe poziția a doua, unul din sfera celor care denumesc profesii, funcții, titluri, ranguri sociale etc.: *domnul profesor* (*bibliotecar*, *secretar*...)/*doamna profesoară* (*bibliotecară*, *secretară*...).

Multe dintre acestea există în perechi (= substantive mobile): *profesor/profesoară*, *bibliotecar/bibliotecară*, *secretar/secretară*, *cercetător/cercetătoare*, *deputat/deputată*, *doctor/doctoriță*, *inginer/ingineră*, *avocat/avocată*, *preşedinte/preşedintă*, *expert/expertă*, *director/directoare*, *contabil/contabilă*, *inspector/inspectoare* etc.[1].

Problemele pe care le ridică asemenea sintagme sunt cel puțin patru:
– statutul morfologic al primului component (*domn/doamnă*);
– identificarea *atributului*[2] dintre cei doi termeni (T) ai sintagmei;
– denumirea acestuia;
– mijlocul său de subordonare.

În funcție de interpretarea morfologică a primului component, chestiunea esențială, răspunsul poate fi formulat în *două variante* în excludere reciprocă şi deopotrivă *insolite*.

NOTĂ. Ca exemple „de lucru” luăm sintagmele cu substantivele *profesor* şi *profesoară* pe poziția a doua. Toate celelalte grupări cu alte substantive (*secretar/secretară*, *avocat/avocată* etc.) se vor interpreta la fel.

[1] Vezi, pentru o analiză a acestora, efectuată pe mai multe paliere, inclusiv cel *normativ*, Gruiță 1998a, p. 88–92, 120–122, şi, mai cu seamă, Gruiță 1998b, p. 29.

[2] Termenul „atribut” este utilizat aici în accepțiunea lui tradițională (şi uzuală) ca opozant al complementului (circumstanțialului).

DACOROMANIA, serie nouă, XXI, 2016, nr. 1, Cluj-Napoca, p. 68–78

BDD-A24619 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:29 UTC)

1. Examinând aceste sintagme din punct de vedere gramatical/flexionar şi semantic, G. Gruiță (1988b, p. 29) ajunge la concluzia că avem de-a face cu sintagme subordonative *adjectivale* cu ordinea liniară „adjectiv (termen subordonat) + substantiv (termen regent)”.

Argumente aduse în acest sens:

(1) În plan flexionar:

a. Identitatea obligatorie de *caz*, gen şi număr a primului termen (*doamna/doamnei*) cu cel de-al doilea (*profesoară/profesoare*) se înscrie în sfera *acordului* adjectival, adică *doamna/doamnei* sunt *adjective*.

b. *Articularea* este una *sintagmatică*, respectiv articolul unic, aici şi marcă a cazului, apare ataşat primului termen al sintagmei (*doamn**a**/doammne**i***), ca la orice sintagmă «incontestabil» adjectivală cu adjectivul pe primul loc – comp. *doamn**a** profesoară/doamne**i** profesoare* cu *bun**a** profesoară/bune**i** profesoare* (*ibidem*, p. 29).

(2) În plan semantic:

> „În definitiv, diferența dintre *profesoară* şi *doamna profesoară* este o informație de natură adjectivală, o notă, o însuşire adăugată la ceva: [+Reverență/Respect]. Conversiunea substantivului *domn/doamnă* în adjectiv reprezintă aici gramaticalizarea unei diferențieri semantice față de alte ipostaze ale cuvântului amintit” (*ibidem*).

Prin urmare, în sintagmele date (*doamna profesoară/doamnei profesoare*, *domnul profesor/domnului profesor* etc.), primul termen (*doamna*, *doamnei*, *domnul*, *domnului*) este subordonatul, *adjectiv* cu funcție de *atribut adjectival*, relaționat prin *acord* (=caz_2 + nr_2 + gen_2[3]), iar al doilea termen (*profesoară*, *profesoare*, *profesor*), *regentul*, în diferite cazuri ($cazuri_1$ sau $cazuri_3$) şi cu diferite funcții sintactice.

1.1. Examinând această interpretare, acceptăm „fără discuție” că modelul de flexiune a primului component este cel adjectival. Problema majoră este însă dacă această trăsătură este în măsură să aibă ca efect conversiunea substantivului în adjectiv (şi, de aici, celelalte consecințe)[4]. De aceea, câteva observații se impun aproape de la sine.

(1) Este cam greu de acceptat, la modul teoretic, o distanță atât de mare ca interpretare morfologică între aceste unități în română (*domn*, *doamnă*) şi echivalentele lor din alte limbi[5] – franceză, germană, italiană, engleză etc.: adjective în română, substantive în alte limbi.

---

[3] Utilizăm aici clasificarea relațional-funcțională a cazurilor (= caz_1 *vs* caz_2 *vs* caz_3) în varianta propusă de Draşoveanu 1969, p. 77–89, respectiv: caz_1 = caz substantival neînsoțit şi neimpus de prepoziție (domeniul flexiunii), caz_2 = caz adjectival, obligatoriu generat de acord, în care sunt antrenate şi genul şi numărul (gen_2, $număr_2$), caz_3 = caz substantival însoțit şi impus de prepoziție.

[4] Ceea ce numim „părți de vorbire” cu înțeles lexical (= cuvinte lexematice), aici substantivul şi adjectivul, sunt în primul rând categorii semantice, al căror înțeles lexical este structurat *categorial* ca substantivitate, adjectivitate; vezi, în acest sens, Coşeriu 1978, p. 180–181; Nica 1988, p. 56.

[5] Oricâte deosebiri flexionare, distribuționale şi pragmatice ar exista.

BDD-A24619 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:29 UTC)

(2) Dacă acceptăm în *doamna profesoară/doamnei profesoare* şi *domnul profesor/domnului profesor* lexemele *doamnă/domn* ca adjective, ar trebui să le acceptăm cu acelaşi statut morfologic şi în *doamna Popescu/domnul Popescu*, ceea ce ar fi exagerat. E atât de mare deosebirea în privinţa trăsăturii [+ Reverenţă/ Respect] între *domnul profesor* şi *domnul Popescu*, încât în primul caz să avem un adjectiv, iar în al doilea, un substantiv?! (În definitiv, trăsătura [+ Reverenţă/Respect] este tocmai specificul acestor lexeme.)

(3) Într-o sintagmă adjectivală propriu-zisă cu adjectivul antepus, ordinea termenilor se poate oricând inversa: *harnicei profesoare/profesoarei harnice*. Or, în cazul de faţă, ordinea este fixă: *doamnei profesoare*, nu şi **profesoarei doamne*. (Inversiunea e posibilă, dar duce la o cu totul altă structură, de tip apoziţional, şi la articularea ambilor termeni: *profesoarei*, *doamnei*, ...)

(4) Sintagmelor binare date li se poate oricând adăuga antepus un incontestabil adjectiv: *doamnei profesoare*, *simpaticei doamne profesoare*, *acestei simpatice doamne profesoare*...

În afară de ultimul termen, toţi ceilalţi vor fi adjective?

(5) Presupusul adjectiv (*domn/doamnă*) nu se poate coordona cu un «veritabil» adjectiv: comp. *frumoasei şi amabilei profesoare* cu **doamnei şi amabilei profesoare (*amabilei şi doamnei profesoare*).

(6) Lucru îndeobşte cunoscut, în baza aşa-numitului „blocaj al femininului", în foarte multe sintagme de acest tip, cu primul termen la feminin (= *doamnă/ doamnei*), pe poziţia a doua apare un substantiv de genul masculin (*doamna rector* (*ministru*, *cancelar*, *academician*, *consilier*, *decan* etc.), fie ca unică posibilitate, fie ca variantă opţională (*doamna judecător/doamna judecătoare*, *doamna preşedinte/doamna preşedintă*, *doamna procuror/doamna procuroare*, *doamna profesor/doamna profesoară*...)[6].

> NOTĂ. În ultima sintagmă dată, se pare că are loc, cel puţin în anumite zone geografice şi/sau culturale, şi o anumită specializare: *(doamna)* ***profesoară*** pentru denumirea generică a profesiei de dascăl exercitate de o persoană de genul feminin, iar *(doamna)* ***profesor*** pentru denumirea gradului universitar (în ierarhia asistent – lector – conferenţiar – profesor) (vezi Gruiţă 1988b, p. 29).

Se înţelege că în formaţii cu decalaj de gen gramatical (*doamna ministru*, *doamna rector* etc.), calitatea adjectivală a primului termen, indiferent de cazul gramatical, este exclusă. (Nu există sintagme de tipul „adjectiv feminin + substantiv masculin").

În asemenea situaţii, se consideră că primul termen (*doamna/doamnei*) nu se mai înscrie semantic în sfera unei însuşiri de tip „reverenţă", ci este un „indicator de gen" şi, prin urmare, nu mai este adjectiv, ci substantiv (*ibidem*).

[6] Contează mai puţin aici forma recomandată de lucrările de gramatică normativă.

BDD-A24619 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:29 UTC)

Grupările de acest tip (*doamna profesor*, *doamna ministru* etc.), cu structura „substantiv + substantiv” nu mai sunt interpretate ca sintagme adjectivale (= cu adjectiv), ci „substantive compuse”, după modelul *femeie chirurg (aviator*, *cosmonaut...)*, cu variație formală (= cazuală) doar la primul component: *femeii pilot (chirurg...)* (*ibidem*).

Prin urmare, interpretarea/analiza grupărilor *doamna profesoară/doamnei profesoare* şi *doamna profesor/doamnei profesor* ar fi total diferită:

– sintagme cu adjectiv antepus (primul tip), caracterizate prin [+ Reverență/ Respect]

– substantive compuse (≠ sintagme), al doilea tip, caracterizate prin trăsătura [– Reverență/Respect]. (Se înțelege că toate celelalte grupări similare se interpretează la fel.)

NOTĂ. Deosebirile în plan sintactic/funcțional sunt imediate: două funcții (= o sintagmă) în primul model, o singură funcție în cel de-al doilea.

„Punctele slabe” ale acestei disocieri le constituie, din punctul nostru de vedere, *relativizarea* graniței dintre „substantivele compuse *vs* îmbinări libere/sintagme” şi lipsa de consistență a opoziției [+ Reverență] *vs* [– Reverență].

1.1.1. Potrivit celor aici spuse, vezi *supra*, **1.1.**, avem rezerve în privința statutului gramatical propus pentru aceste grupări (sintagme adjectivale, substantive compuse). În consecință, încercăm o reexaminare a lor din cealaltă perspectivă, cea clasică/tradițională.

2. Dacă cei doi termeni ai sintagmei sunt deopotrivă *substantive*, primul – regent, al doilea – subordonat (= atribut), soluția de regulă vehiculată, ne aflăm în fața unei situații de *flexiune cazuală* mai puțin obişnuită: cel de-al doilea *substantiv* (= atributul) *repetă întocmai şi obligatoriu cazul primului* (= regentul), fără a se înscrie în sfera acordului (sintagmatic)[7].

Această identitate cazuală (regent – subordonat) se pune uşor în evidență prin trecerea unei sintagme feminine la genitiv (dativ) singular: *doamna profesoar**ă*** (NAc) – *doamnei profesoar**e*** (GD). (A se remarca opoziția NAc *vs* GD marcată desinențial: *-ă vs -e*.)

O asemenea identitate cazuală (regent – subordonat) în spațiul substantivalului nu s-ar putea justifica/motiva decât printr-o *variație cazuală concomitentă/ simultană*[8].

[7] După cunoscuta maximă gramaticală „substantiv cu substantiv nu se acordă”.

[8] Vezi, pentru concept, definire şi fenomenalizări, Draşoveanu 1997, p. 113–118. (Ideea ca atare apare la acelaşi autor cu mult timp înainte – vezi Draşoveanu 1970, 1982, 1983/1984.) Formularea „variație cazuală concomitentă/simultană” apare în variație liberă cu cea de „flexiune cazuală secundă” (de la aceasta din urmă – „cazuri secunde”).

BDD-A24619 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:29 UTC)

Cum, la regent, rezolvarea omonimiei cazuale (N = Ac şi G = D) pentru a ajunge la membrii individuali ai categoriei (N, Ac, G, D) nu ridică probleme, acceptarea variației cazuale simultane ar rezolva şi cazul subordonatului.

Prin urmare, cu aplicare la sintagma în discuție, am avea:

a. N – N: ***Doamna profesoară*** *a întârziat.*

b. Ac – Ac: ***Pe doamna profesoară*** *am întâlnit-o pe stradă.*

c. G – G: *Lecția* ***doamnei profesoare*** *ne-a impresionat.*

d. D – D: ***Doamnei profesoare*** *i-am trimis o felicitare.*

e. V – V: ***Doamnă profesoară***, *vă rog să mă scuzați.*

Prin extrapolare, ar trebui să acceptăm această identitate cazuală obligatorie (regent – subordonat) şi în rest (feminine plural, masculine singular şi plural), chiar dacă la nivelul celui de-al doilea termen (= atributul) nu avem o marcă explicită/pozitivă a opoziției NAc *vs* GD: *doamnele profesoare* (NAc) *vs doamnelor profesoare* (GD); *domnul profesor* (NAc) *vs domnului profesor* (GD) ş.a.m.d.

NOTĂ. Ar fi anormal, în sistem, ca în *Doamnei* ***profesoare*** *îi plac pisicile* substantivul al doilea să fie în dativ, iar în *Domnului* ***profesor*** *îi plac câinii*, substantivul (*profesor*) să nu fie în dativ.

În aceste coordonate, schimbarea cazului regentului (de ex., N ⟶ D: *doamna* ⟶ *doamnei*) duce la schimbare cazuală identică şi la subordonat (N ⟶ D: *profesoară* ⟶ *profesoare*).

Păstrând ca *premisă* statutul morfologic *substantival* al ambelor componente[9], ceea ce elimină încadrarea schimbării formale în sfera acordului, această interpretare ar conduce explicit la instituirea unei *noi situații* de variație cazuală simultană/flexiune cazuală secundă, una *aparte* prin caracterul *marcat* (desinențial), prin statutul *funcțional* şi *extensiunea* fenomenului.

Prin raportare la *algoritmul uzual* în practica şi teoria analizei gramaticale, această interpretare nu este scutită de unele *semne de întrebare*, motivația reflecțiilor de mai jos.

2.1. Actualizarea unuia sau a altuia dintre membrii categoriei cazului (N, Ac, G...) pentru al doilea substantiv (= subordonatul) nu poate fi identificată şi nici argumentată în termenii *contextelor* obişnuite ale cazurilor româneşti, evidențiind *unicate*:

– *dativ* pe lângă un substantiv articulat enclitic[10],

– *genitiv (dativ)* redus la corpul său fonetic, adică neînsoțit de un „determinant" (articol enclitic, articol proclitic, adjectiv pronominal proclitic etc.).

2.2. În planul *semanticii gramaticale* cazuale este imposibil de argumentat un conținut cazual diferențiat, fie şi numai în principiu, pe membrii categoriei

[9] În fapt interesează numai statutul primului component (*domn/doamnă*), cel de-al doilea neridicând niciun fel de problemă ca substantiv.

[10] Altul decât „dativul atribuirii" (*acordarea de ajutoare* ***țărilor*** *slab dezvoltate*).

BDD-A24619 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:29 UTC)

(N, Ac, G, D, V)[11]. Cu alte cuvinte, substantivul al doilea, indiferent de forma cazuală, materializează/trimite constant la acelaşi conţinut gramatical.

2.3. Prin raportare la ceea ce se înţelege de regulă prin „variaţie cazuală simultană/flexiune cazuală secundă”, cadrul de manifestare şi funcţionalitatea acesteia, sunt de evidenţiat, cu privire la situaţia de faţă, următoarele:

(1) Variaţia cazuală simultană, aşa cum a fost ea semnalată şi definită de D. D. Draşoveanu (1997, p. 113–118), acţionează *în prezenţa* obligatorie a unui verb şi vizează doar nominativul şi acuzativul neprepoziţional[12] (ca nume predicativ şi (element) predicativ suplimentar), care astfel cunosc „subipostazele” de cazuri prime/regente ($N_1´$, $Ac_1´$) şi cazuri secunde/subordonate ($N_1″$, $Ac_1″$) (*ibidem*, p. 119–130): ***Ion*** ($N_1´$) *a fost ales* ***preşedinte*** ($N_1″$) ⟶ ***Pe Ion*** ($Ac_1´$)[13] *l-am ales* ***preşedinte*** ($Ac_1″$).

Or, aici (*doamna profesoară* ⟶ *doamnei profesoare*), cadrul este pur nominal (= substantival), fiind *exclusă*, indiferent în ce calitate[14], *prezenţa* verbului.

(2) Demonstraţiile lui D. D. Draşoveanu privind flexiunea cazuală secundă au în vedere doar cazurile drepte, N şi Ac (= N_1 şi Ac_1), numai ele cunoscând subipostazele de cazuri secunde ($N_1″$, $Ac_1″$), ca unele care nu dispun de alte mijloace de rezolvare sintagmatică sau paradigmatică a omonimiei[15].

În situaţia aici discutată, manifestarea cazurilor secunde, rezultat al variaţiei cazuale concomitente/simultane, pare a fi însă în mod deosebit evidentă la formele cazuale *oblice* (G, D), măcar că acestea nu pun problema omonimiei cu NAc, iar în cazul grupului (GD), omonimia este clar rezolvabilă într-un fel sau altul.

(3) Acelaşi autor, D. D. Draşoveanu, limitează manifestarea variaţiei cazuale simultane la sfera cazurilor$_1$/neprepoziţionale (N_1 şi Ac_1: $N_1´$ – $N_1″$, $Ac_1´$– $Ac_1″$), neafectând cazurile$_3$/prepoziţionale. (Motivaţia este, bănuim, existenţa la acestea din urmă a unei mărci cazuale evidente – prepoziţia, ceea ce face „inutilă” invocarea variaţiei cazuale simultane.) Or, al doilea substantiv din sintagmele aici analizate ar apărea ca „secundant” şi al unui caz prepoziţional (G_3, D_3, Ac_3): *decizia împotriva doamnei profesoare*, *datorită doamnei profesoare*, *despre doamna profesoară*.

---

[11] În orice gramatică a limbii române, inclusiv de tip şcolar, definirea/descrierea semantică a cazurilor (= „ce exprimă” fiecare) este un capitol prezent şi important.

[12] În terminologia aceluiaşi autor, însuşită de mulţi gramaticieni clujeni, cazuri$_1$ (= N_1, Ac_1).

[13] Acuzativul complementului direct cu *pe* este un Ac_1, *pe* fiind morfem, afix cazual proclitic, flectiv, deci intraacuzatival (vezi, în acest sens, Draşoveanu 1997, p. 107–112).

[14] Este adică nerelevant statutul verbului într-o structură cu (element) predicativ suplimentar – termen regent, un al doilea, sau doar factor condiţionant.

[15] Instituind variaţia cazuală simultană şi rezultatul acesteia, cazurile secunde (N_1□, Ac_1□), D. D. Draşoveanu respinge, astfel, ipoteza unui al şaselea caz, indiferent de denumirea acestuia (caz neutru, caz direct, noncaz, arhicaz ş.a.), oferind un mijloc practic şi eficient de identificare a cazului (neprepoziţional) – nominativ sau acuzativ – pentru elementul predicativ suplimentar substantival (pronominal). (Se înţelege că iese din discuţie aici „aderenţa” (expresia zero a relaţiei), aceasta negăsindu-şi locul în spaţiul cuvintelor flexibile.)

BDD-A24619 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:29 UTC)

Dacă identificarea formală a membrului categoriei (G, D, Ac) nu ridică probleme, stabilirea ordinului funcțional/a ipostazei (caz_1 sau caz_3) şi, în prelungire, validarea aici a conceptului însuşi de variație cazuală simultană cu subipostaza aferentă (G″, D″, Ac″) sunt într-un real impas:

a. Cert este că substantivul al doilea nu are prepoziție, nu actualizează un caz_3. (De o subînțelegere a prepoziției, aceeaşi cu a substantivului regent, nu poate fi vorba fără a dezorganiza complet structura.)

b. Nefiind/neputându-se dovedi un caz_3, nu rămâne decât să fie un caz_1 sau, ceea ce este imposibil, să rămână exterior opoziției caz_1 *vs* caz_3 (= nici caz_1, nici caz_3), statutul de caz secund eliminându-se de la sine.

Prin urmare, în perimetrul cazurilor prepoziționale nu funcționează la subordonat variația cazuală simultană, iar cazul acestuia din urmă, un caz_1, indiferent care, nu este/nu pare a fi consecința acestui fenomen.

2.4. În spațiul atributului, funcția sintactică a celui de-al doilea substantiv, această variație cazuală nu este relevantă din punctul de vedere al conținutului, acesta rămânând mereu acelaşi, indiferent de forma cazuală (N_1, Ac_1, G_1, D_1, V_1) şi indiferent de ordinul funcțional al regentului (caz_1 vs caz_3).

Trecând peste variația cazuală, în planul conținutului constant acelaşi, între acest tip de atribut şi cel numit „nominatival" sau, mai ales la gramaticienii clujeni, „falsă apoziție", există o prea mare asemănare ca să nu fie luată în considerare pentru o soluție similară.

În acest sens, conținutul acestui din urmă atribut (= nominatival sau falsă apoziție) rămâne acelaşi indiferent de cazul regentului şi ordinul funcțional al acestuia: *râul* (N_1) *Someş* (N_1), *în râul* (Ac_3) *Someş* (N_1), *apele râului* (G_1) *Someş* (N_1), *de-a lungul râului* (G_3) *Someş* (N_1) ş.a.m.d.

În ultimă instanță, am putea considera în sintagmele de tipul *doamna profesoară/doamnei profesoare* variația cazuală a celui de-al doilea substantiv (= atributul) o abatere/*deviație* de la realizarea nominativală «standard» (= falsa apoziție).

NOTĂ. Prin faptul că această deviație (= variația cazuală), domeniu al flexiunii, este asemantică, se aseamănă unui acord adjectival, dar nu este asimilabilă acestuia.

2.5. Instituind această variație cazuală *atipică* atât în raport cu cea în general acceptată (N_1′ – N_1″, Ac_1′ – Ac_1″), prin nediferențiere funcțională/în conținut gramatical, cât şi în raport cu invariabilitatea cazuală a „falsei apoziții", ca deviație de la aceasta, se impun în continuare urmărite consecințele în planul tipologiei cazuale a atributului şi al denumirilor acestuia.

(1) Fiecare din cele cinci cazuri (= $cazuri_1$) adaugă spectrului de atribute realizate flexional şi acest din urmă tip.

Notând cu a. atributele îndeobşte «recunoscute», iar cu b., tipul de atribut aici în discuție, vom avea (pe cazuri):

BDD-A24619 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:29 UTC)

N_1
a. *strada* ***Decebal***, *râul* ***Someş****...*
b. *doamna* ***profesoară*** *(domnul* ***profesor****)...*

G_1
a. *cartea* ***profesoarei***
b. *cartea doamnei* ***profesoare***

D_1
a. *nepot (de tată)* ***profesoarei*** *mele*
b. *recunoscător doamnei* ***profesoare***

Ac_1
a. *statul toată* ***noaptea*** *la TV*
b. *(pe) doamna* ***profesoară***

V_1
a. *nene* ***Iancule,*** *bade* ***Ioane***[16]
b. *doamnă* ***profesoară****!*

Se observă imediat că atributele de la a., N şi V, nu prezintă în conținut gramatical diferențe sensibile față de cele de sub b., toate cazurile, în timp ce atributele de tip a., din cazurile G, D, Ac, cu un conținut gramatical *propriu*, bine individualizat, într-o corespondență, chiar dacă nu perfectă, cu realizarea în expresie, se deosebesc în schimb substanțial de toate cele de sub b., indiferent de caz.

(2) Dând prioritate aspectului formal (= categorial-relațional), criteriul fundamental în definirea şi clasificarea atributului (vezi Neamțu 2006–2007, p. 113 şi urm.), acest tip de atribut, cel de la b., ar trebui să aibă numele construit după acelaşi model terminologic, respectiv segmentul terminal (= al treilea) să trimită explicit la numele *cazului* ca mijloc relațional: atribut substantival „nominativ” (*doamna* ***profesoară***), atribut substantival „genitival” (*doamnei* ***profesoare***), atribut substantival „dativ” (*doamnei* ***profesoare***), atribut substantival „acuzativ” (*pe doamna* ***profesoară***), atribut substantival „vocativ” (*doamnă* ***profesoară***).

Asta ar însemna să dăm acelaşi nume unor atribute total *diferite*[17] în conținut gramatical – şi acest neajuns deloc neglijabil se menține atâta timp cât nu repre-

[16] Vezi, pentru această subspecie de atribut realizat cazual, Neamțu 1999, p. 48–49, Neamțu 2006–2007, p. 139.

[17] E adevărat că, respectând *ad-litteram* criteriul categorial-relațional, nu ar constitui aceasta singura situație în care unul şi acelaşi tip de atribut identificat formal acoperă conținuturi gramaticale diferite. În acest sens:

a. Atributul (substantival) *genitival* adună sub aceeaşi denumire diferite subspecii semantice: genitivul „posesiv” (*cartea* ***elevului***), genitivul „subiectiv” (*sosirea* ***musafirilor***), genitivul „obiectiv” (*bătutul* ***covoarelor***), genitivul calității superlative (*prostul* ***proştilor***) etc.

b. Acelaşi lucru e valabil şi pentru atributul (substantival) *datival*: dativul „posesiv” (*nepot* ***tatălui*** *meu*), dativul „atribuirii” (*înmânarea de premii* ***elevilor***).

c. Chiar şi în acuzativ (= Ac_1) avem două subspecii de atribut: unul cu flectivul *pe*, restrâns ca apariție pe lângă doar câteva substantive de proveniență verbală – *ura (invidia, pizma) lui* ***pe Ion***.

BDD-A24619 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:29 UTC)

zentăm în nume şi elemente suplimentare, fie de conținut, fie de expresie, preferabile fiind acestea din urmă.

(3) Încercând să evidențiem terminologic atributul din sintagmele analizate (*doamna **profesoară** – doamnei **profesoare** – doamnă **profesoară***), ar trebui să „construim" un nume cu patru termeni, cel de-al patrulea/ultimul trimițând la caracterul aparte al cazului.

Singura soluție «rezonabilă» ar fi să acceptăm, pe baza tuturor celor de mai sus, că structura de *bază*/prototipică este cea cu *nominativul*, singurul dintre cazuri care poate apărea şi nemarcat, celelalte fiind doar *deviații* la nivelul expresiei, foarte probabil, din motive diverse, calchiind sintagme adjectivale (cu adjectivul antepus şi articulat)[18].

NOTĂ. Odată urmat acest model, se înțelege de ce aici articolul, principalul morfem cazual de genitiv (dativ), nu mai poate apărea, ceea ce face ca genitivul (dativul) celui de-al doilea substantiv să aibă o realizare *incompletă*.

Utilizând o formă cazuală/un caz (= N) în locul altei forme cazuale/altui caz (G, D, Ac, V), acest fenomen s-ar încadra în domeniul *formelor procazuale*/procazurilor, respectiv genitiv (dativ, acuzativ, vocativ) *pronominatival*[19].

Conceptul de *procaz* ca atare nu este o noutate, el fiind de multă vreme utilizat – vezi nominativ „progenitival" (*apa **Vodislava*** – vezi Draşoveanu 1997, p. 117)), nominativ „prodatival" (*Îi zicem **Ion*** – vezi Neamțu 1982, p. 57).

NOTĂ. În spațiul posesivului semiindependent *al (a, ai, ale)* „dublant" sau în coordonare (ca al doilea termen), circumscrierea cazului nu se poate dispensa de „procaz" (Neamțu 2011, p. 159 şi urm.).

Noutatea în situația de față constă în aplicarea categoriei procazului din sensul invers, respectiv al unei forme cazuale variabile (G, D, Ac, V) care stă pe poziția şi face oficiile funcționale ale formei invariabile de N.

(4) Făcând aici operaționale formațiile cu *pro-*, atributul substantival din sintagmele analizate ne apare terminologic astfel:

– genitival pronominatival: *ambițiile doamnei **profesoare***
– datival pronominatival: *grație doamnei **profesoare***
– acuzatival pronominatival: *despre doamna **profesoară***
– vocatival pronominatival: *doamnă **profesoară**!*

NOTĂ. Calificativul terminal „pronominatival" nu apare, firește, la realizările prototipice, nominativale (*doamna profesoară*), care se aliniază atributului nominatival în ansamblu (*râul **Mureş***, *cifra **nouă***, *strada **Coşbuc**...*).

(vezi Draşoveanu 1997, p. 131 şi urm.), şi altul în *acuzativul timpului* pe lângă substantive tot de origine verbală – *statul **ore** în şir...* (vezi Neamțu 2006–2007, p. 139).

[18] *A calchia* şi *a fi* o sintagmă adjectivală sunt lucruri diferite.

[19] În aceste coordonate, ceea ce numeam atribut substantival *vocatival* (vezi Neamțu 1999, p. 49) înseamnă un vocativ *pronominatival*.

BDD-A24619 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:29 UTC)

2.5.1. Comparând cele două interpretări/soluții, cea de sub **1.** şi cea de sub **2.**, se observă deosebiri multe şi majore.

Fie, pentru ilustrarea acestora, analiza concretă a secvenței subliniate din următorul enunț: ***Doamnei profesoare*** *îi place gramatica*. (Notăm: 1 = prima soluție, 2 = a doua soluție.)

doamnei
1. = adj., art. encl., D_2, atribut adjectival
2. = subst., art. encl., D_1, compl. indirect
profesoare
1. = subst., neart., D_1, compl. indirect
2. = subst., neart., D_1 (= dativ pronominatival), atribut subst. dativ pronominatival (= falsă apoziție = atribut categorial)

În plan strict funcțional-relațional:

a. termen regent:
1. = al doilea; 2. = primul
b. atribut:
1. = primul; 2. = al doilea
c. subordonarea prin:
1. = acord adjectival
2. = caz (= flexiune cazuală secundă/variație cazuală simultană).

3. În **rezumat** şi **concluzie**, deopotrivă, potrivit examinării aici desfăşurate, având ca *premisă* statutul substantival al ambelor componente din sintagmă, cel de-al doilea termen este funcțional un atribut asimilabil, ca subspecie, celui *nominatival* (= falsă apoziție) sau, în alți termeni şi din altă perspectivă, atributului *categorial* (GALR 2005, vol. II, p. 630–631).

Fiind deviații doar în expresie de la realizarea nominativală prototipică (G, D, Ac, V pentru N), datorate unei variații cazuale simultane aparte, într-un cadru pur nominal (= în absența unui verb condiționant), distincția terminologică față de restul atributelor realizate cazual (= caz_1) se poate realiza prin formații cu patru termeni, ultimul fiind „pronominatival”.

Soluția propusă este, adevărat, atipică, după cum *atipic* este şi faptul de limbă analizat.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

Coseriu 1978 = Eugenio Coseriu, *Gramática*, *Semántica*, *Universales. Estudios de lingüística funcional*, Madrid, Gredos, 1978.
Draşoveanu 1969 = D. D. Draşoveanu, *O clasificare a cazurilor cu aplicație în problema posesivelor*, în CL, XIV, 1969, nr. 1, p. 77–89.
Draşoveanu 1970 = D. D. Draşoveanu, *Un acord discutabil*, în CL, XVI, 1970, nr. 2, p. 307–311.
Draşoveanu 1982 = D. D. Draşoveanu, *Nominativul şi acuzativul – schițe sintactice cu adnotări*, în CL, XXVII, 1982, nr. 3, p. 37–47.

BDD-A24619 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:29 UTC)

Draşoveanu 1983/1984 = D. D. Draşoveanu, *Curs de sintaxă a limbii române contemporane*, ținut la Facultatea de Filologie, Universitatea Babeş-Bolyai, Cluj-Napoca, anul universitar 1983–1984.
Draşoveanu 1997 = D. D. Draşoveanu, *Teze şi antiteze în sintaxa limbii române*, [Cluj-Napoca,] Editura Clusium, 1997.
GALR 2005 = *Gramatica limbii române*, vol. II. *Enunțul*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.
Gruiță 1998a = G. Gruiță, *Gramatică normativă*. Ediție revăzută şi completată, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1998.
Gruiță 1998b = G. Gruiță, *Despre „domn/doamnă”*, *dar şi despre „tovarăşi”*, în „Steaua”, XLIX, 1998, nr. 8, p. 29.
Neamțu 1982 = G. G. Neamțu, *Un nominativ prodatival*, în CL, XXVI, 1982, nr. 1, p. 55–58.
Neamțu 1999 = G. G. Neamțu, *Teoria şi practica analizei gramaticale*, Cluj-Napoca, Editura Excelsior, 1999.
Neamțu 2006–2007 = G. G. Neamțu, *O clasificare categorial-relațională a atributului în limba română. Cu adnotări*, în „Dacoromania”, serie nouă, XI–XII, 2006–2007, p. 111–144.
Nica 1988 = Dumitru Nica, *Teoria părților de vorbire. Cu aplicații la adverb*, Iaşi, Editura Junimea, 1988.

ADJECTIVAL AGREEMENT OR SIMULTANEOUS “ATYPICAL” CAUSAL INFLECTION

(Abstract)

This article examines the morphological and syntactical status of Romanian expressions such as *doamna profesoară* (nominative-accusative) versus *doamnei profesoare* (genitive-dative). The *particular* characteristic of such syntagms resides in the mandatory identical case assignment for the two components, which can be interpreted either as *adjective agreement* of the first term (*doamna/doamnei* = adjectives), or as mandatory simultaneous case variation of the second term function of the first (*doamna/doamnei* = nouns). The author of this article favours the latter solution and calls this kind of case variation *atypical* because it is realised in a purely *nominal linguistic environment* (= in the absence of a verb), it mainly affects oblique cases (genitive and dative) and it *lacks relevance* in what regards grammatical content. In as far as content is concerned, the phenomenon under analysis is assimilated to *the pseudo-appositive* (nominal premodifier in the nominative case). The difference is apparent only at the level of the expression – case variation. The use of more case forms in a position characteristic to a unique case form (= the nominative case) is a matter of *pro-cases* (= pro-nominative case forms). Consequently, the premodifier thus realised bears the respective name: premodifier (expressed by a noun) *in the pro-nominative genitive case*, *in the pro-nominative dative case* etc.

Cuvinte-cheie: *acord adjectival*, *conversiune*, *falsă apoziție*, *flexiune cazuală atipică*, *formă procazuală* (*progenitivală*, *prodativală* ...), *variație cazuală simultană*.
Keywords: *adjective agreement*, *conversion*, *the pseudo-appositive*, *atypical case variation*, *pro-cases (pro-genitive case*, *pro-dative case* …), *simultaneous case variation*.

Universitatea Babeş-Bolyai
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, *str. Horea*, *31*
neamtuggn@yahoo.com

BDD-A24619 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:29 UTC)